

„Když se snažíte památku lámat přes koleno, tak je to strašně drahé.“

**Rozhovor s architektem
Jakubem Masákem**

Architekt Ing. arch. Jakub Masák (* 1973) vystudoval architekturu na ČVUT v Praze, krátce po absolutoriu založil vlastní ateliér Masák & Partner, který se v průběhu let stal jedním z největších realizátorů památkových obnov u nás a dnes jich má za sebou několik stovek. Redakce Zpráv památkové péče ho požádala o rozhovor, aby přiblížil svůj pohled projektanta a developera, který do procesu péče o památky často vstupuje a vnáší do něj své zkušenosti. Rozhovor se dotýká některých nedávných i připravovaných obnov Masákova ateliéru, například chaty Libušín, vimperského zámku a Vinohradského divadla, zabývá se hodnotami a principy, jimiž se práce jeho ateliéru řídí, a také projektováním v BIM, které tvoří významnou část jeho specializace. Bude také řeč o památkové péči v zahraničí, zejména o zkušenostech Jakuba Masáka z Německa, Rakouska a Francie. Věříme, že pro památkáře může být vhléd do působení renomovaného architektonického ateliéru vítaný.

Pane architekto, váš ateliér vznikl v době rozkvětu soukromého podnikání. Byl jste čerstvý absolvent architektury, školu jste ukončil v roce 1996 a mohl jste se vydat v podstatě jakýmkoliv směrem. Co způsobilo, že jste se orientoval právě na památky?

S památkami to u mě začalo dřív. Už v roce 1991 jsem pracoval při škole v různých ateliérech a po prvních zkušenostech v České republice jsem raději vyjel do zahraničí. Dvě třetiny mého času patřily Vídni a do Prahy jsem se vracel jen studovat. Tenkrát jsem 20 hodin denně pracoval a čtyři hodiny spal. Bylo to náročné, ale nesmírně produktivní.

A když jsem ukončil školu, musel jsem se rozhodnout, jestli půjdu pracovat do velkého ateliéru v Austrálii, nebo jestli si založím svoje studio. Poprosil jsem svou budoucí paní, jestli by se mnou nechtěla spolupracovat. Souhlasila, zůstali jsme v Čechách a začali pro jednoho developera rekonstruovat činžáky. A právě tím se to všechno rozjelo.

Jak vás mohly zrovna činžáky nasměrovat k památkové péči?

My jsme velmi rychle zjistili, že když k domu přistupujete s respektem, vyplatí se to. Viděli

1

jsme, že lidi radši kupují byty, kde mají hezky opravené původní dveře, původní okno, hezky zrekonstruované prostory, a že když dobře vymyslíte, kam se stoupačkami, a tomu domu neublížíte, tak je to vlastně nejlevnější, lidem se to nejvíce líbí a pan investor nejvíce vydělá.

Dokonce jsme oslovili i mého učitele pana profesora Václava Girsu a požádali ho o radu, jak správně opravit tvrdé omítky na činžácích. Nás totiž vyšlo levněji mít na stavbách restaurátory než dům celý zbavit omítky a omítat ho nanovo. Takže dům se na pohled nezměnil, jen měl fasádu zafixovanou na věky. A to je přesně to, co mě baví.

Takže vás k památkám přivedlo takové jednoduché, racionální poznání?

Ano. Dodneška vzpomínám, jak jsme někdy v roce 2003 měřili tepelný odpor kazetových oken. Staré dřevěné okno má U 3–3,5, někdy i 4 (index prostupu tepla, pozn. red.). Když provedete jeho správnou repasi – nemluvím o výměně za nové ani o dvojskle – tak dosáhnete U 2,1. To se přece vyplatí ponechat.

A váš ateliér?

Ten na tomhle poznání vznikl. Vlastní cestu k památkám jsme hledali dlouho a nakonec jsme začali používat něco, čemu se říká znalecký posudek na takzvanou reziduální hodnotu. Znalec spočítá, jakou hodnotu bude mít dům po provedení navržených úprav. Od toho se odečítají vložené investice, rizika, která s tím máte spojená, a zbude vám nějaké reziduum. A když znalec zahrne do výpočtu i pa-

Obr. 1. Jakub Masák. Foto: Petr Solar – Masák & Partner, 2020.

mátkovou hodnotu, tak majitel pochopí, že ho dům nemůže zničit. Ovšem pokud otluče fresku, reziduální hodnota domu půjde dolů. Majiteli dojde, že to by udělal jen hlupák. Ale pozor, taky se může stát, že dům nebo freska budou nahrazeny jinou a pro někoho možná vyšší hodnotou. I s tím už jsme se setkali.

Můžete být konkrétní?

Když se bavím s kolegy v našem ateliéru, dávám do pléna fiktivní příklad. Třeba: v zámku bydlí postižený člověk. Mezi kuchyní a jídelnou stojí přička s barokní freskou. Naším úkolem je zhodnotit reziduální metodou, jestli stojí za to prorazit díru z kuchyně do jídelny, nebo ne. Pro běžného uživatele je to jasné. Udělat do fresky jen tak díru by bylo trestuhodné. Ale člověk na vozíku to může vidět jinak, pro něj se reziduální hodnota počítá jiným způsobem.

Mluvíte ale o reziduální hodnotě, kterou, jestli správně rozumím, přepočítáváte na tržní hodnotu. Ale hodnota těch věcí je často nevyčíslitelná.

Právě. Reziduální metoda znaleckého posudku nemá s tržní hodnotou nic společného, ta zůstává pouze někde v podkladu. Tento posudek počítá hodnotu určitého záměru. Pokud mám zámek a ten tu má být ještě za tisíc let, tak v sobě projekt ten zámek zahrnuje. Taková bude cílová hodnota zámku a bude to zohledněno v posudku.

Je to vyčísitelné?

Dojde samozřejmě na diskusi mezi znalcem a vlastníkem a záleží na mnoha podkladech, které jsou k dispozici. Ale vyčísitelné to je, a pokud se to udělá správně, tak vás to dove-
de k relevantnímu závěru.

Aktuálně připravujete rekonstrukci vimperského zámku. V roce 2015 ho ve velmi špatném stavu převzal Národní památkový ústav a provádí jeho postupnou obnovu. Kterou část zámku rekonstruuje?

U Horního zámku celé křídlo až dolů. Veškeré dosud neopravené fasády, všechny střechy a krovy, interiér Míčovny a konzervátorské dílny. U Dolního zámku většinu fasád a střech a interiér severního křídla. A potom ještě povrchové úpravy všech tří nádvoří.

V tomhle případě už jste si analýzu reziduální hodnoty provedli?

Platit znalce u každého projektu bychom nevládli. Ale zrovna u vimperského zámku tuhle diskusi vedeme, protože v zadání se objevilo pár témat, která jsou z našeho pohledu na hrane.

Jestli to dobře chápu, zadání investora pro vás není vždycky úplně svaté, snažíte se ho korigovat.

Názor investora pro nás svatý je, protože většinou bývá napsaný ve smlouvě a musíme ho respektovat. To na jedné straně. Na druhé straně jsme většinou smlouvou žádání, abychom investora chránili před chybnými rozhodnutími. Takže musíme říct, že se nám něco z určitých důvodů nelíbí.

Vimperský zámek se v tuto chvíli řeší i na úrovni ministerstva kultury, protože nedošlo ke shodě na rehabilitaci renesančního sálu. Jak se na to díváte vy?

Obnova renesančního vzhledu i mě nesmírně vzrušuje, je to napínavé, ale my bychom kvůli renesanční vrstvě odstranili to barokní, co tam následně vzniklo. A to je přesně ten moment – co má větší hodnotu? Upřímně, nám to nevy-
chází. Kdyby tam vznikl renesanční sál se vším všudy, tak na druhořadou úroveň barokní památky zapomenou. Ale my už nikdy nedostaneme hodnotný původní renesanční sál. Můžeme vytvořit nanejvýš analytický tvar, ve kterém bude převažovat renesance.

Ale pokud je renesance cennější? Co z renesanční podoby vám tam chybí?

Kvůli barokní fasádě například nelze obnovit renesanční okna, takže by se musela některá

barokní okna nechat a renesanční stopy navrstvit přes ně. Ano, ty stopy jsou podstatné, jsou rozsáhlé a nádherné. Ale proti tomu stojí skutečnost, že renesanci nikdy nedostaneme v plném původním vyznění. Pro mě je nejcen-
nější ta poslední vrstva, která nám říká, jak to bylo sjednoceno. Analytik otevře díru ve zdi, aby ukázal gotický portál, protože tam je. Já ho rád objevím, zaznačím, prozkoumám a zase tu zeď zavřu.

Jde vám především o celistvý vzhled památky? Zastáváte tedy spíše syntetický přístup v památkové obnově.

Ano, já jsem spíš pro to držet celistvost památky, ale může se stát, že gotický portál schovaný ve zdi bude opravdu natolik významný, že stojí za to ho ukázat. Je to případ od případu. Ve Vimperku opravdu zastávám spíš tenhle konzervační přístup. (Pozn. red.: V době vzniku tohoto čísla se příprava technické dokumentace na rekonstrukci sálu kvůli právním náležitostem pozastavila. V ostatních částech zámku ateliér Masák & Partner pokračuje v práci.)

Váš ateliér se věnuje z velké části památkám, ale má i svou část zaměřenou na soudobou architekturu. Jak a kdy došlo k tomu rozdělení?

Někdy po roce 2005 jsme se s kolegou Václavem Jankovským – nebyla to jenom moje úvaha – rozhodli, že chceme být nejprestižnější ateliér přes památky v republice. Rozdělení na památky a novostavby vzniklo z prezentačních a ekonomických důvodů.

Kolik lidí pracuje v oddělení zaměřeném na památky?

Je nás přes šedesát, ale to dělení není tolik spojeno s lidmi, spíš oddělujeme zakázky, které přicházejí. Taky jsme i developeři, stavíme a máme poměrně silné přípravné a ekonomické oddělení, právě proto, že zhodnocení památek jde z mého pohledu ruku v ruce s památkářinou. Takže bych nemohl říct, že Jirka Žalský, který dělá přípravné a z 80 procent na main developmentu, nerozumí památkám. Naopak ho velmi často zaměstnávám i v činnosti památkové. Sečteno: z šedesáti lidí památky vůbec nedělají jen asi tři nebo čtyři kolegové.

Je to tedy funkční rozdělení jednoho tvůrčího organismu. A jak spolupracujete, když se hledá konkrétní řešení? Jste vy ta autorita, která nakonec rozhodne?

Už zdaleka ne. Jsem velmi vděčný, že ateliér má jak památkové pardály, tak zkušené lidi přes BIM, přes stavební techniku a my ostatní s nimi potom vedeme diskusi. Ano, já u každého pro-

Obr. 2. Státní zámek Vimperk, kašna na 1. nádvoří. Foto: Registratura Státního zámku Vimperk, 2022.

Obr. 3. Jaromír Svěrek – Masák & Partner, náčrt úpravy kolem kašny na 1. nádvoří vimperského zámku, 2020.

Obr. 4. Státní zámek Vimperk, prostor přestavěného sálu v jižním křídle Dolního zámku se zachovanými výmalbami od renesance až do 20. století. Foto: Jarmila Sajtllová a Pavel Berit, 2016.

Obr. 5. Státní opera Praha, jeviště po rekonstrukci. Foto: Masák & Partner, 2020.

Obr. 6. Jakub Masák et al., výkres z architektonické studie Památková obnova Divadla na Vinohradech a jeho skladového hospodářství, Řez podélný – nový stav, D.1.S001.30, 2020.

jektu stanovím, čeho bych chtěl dosáhnout, kde vidím podstatu věci, ale ve výsledku do toho mým památkářům už nemluvím. Nejsem takový odborník, jako jsou kolegové. Já jsem si je vybral a v tom jsem zdrojem kvality, kterou dělám, ale oni jsou odborně lepší než já.

A jak si spolupracovníky vybíráte? Očekáváte od nich nějakou apriorní vazbu na památky?

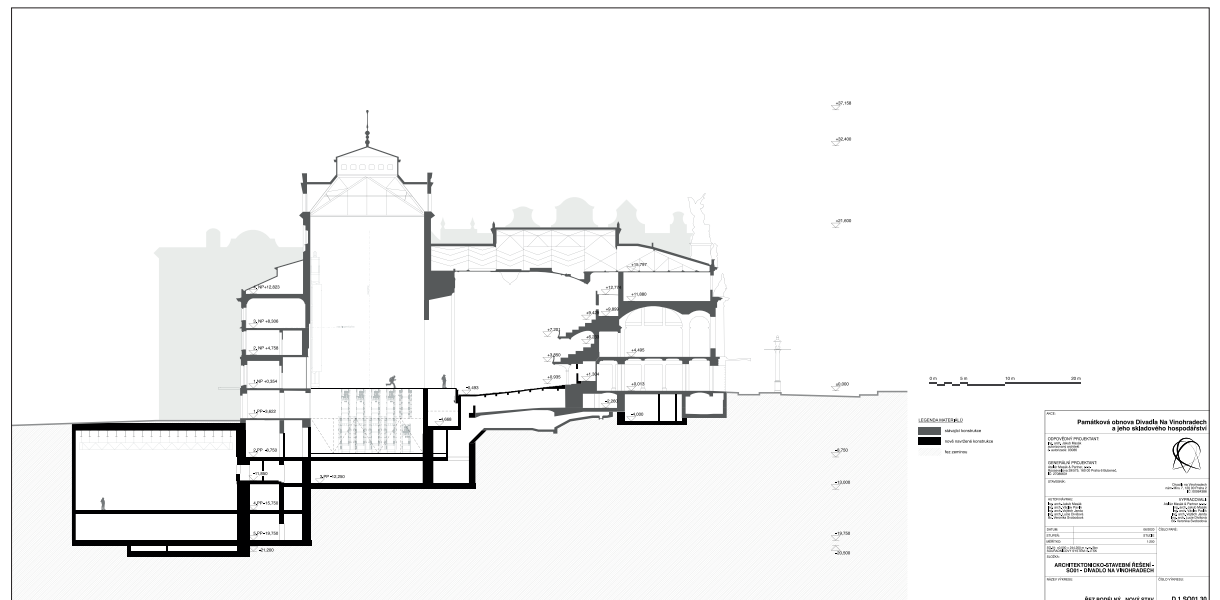
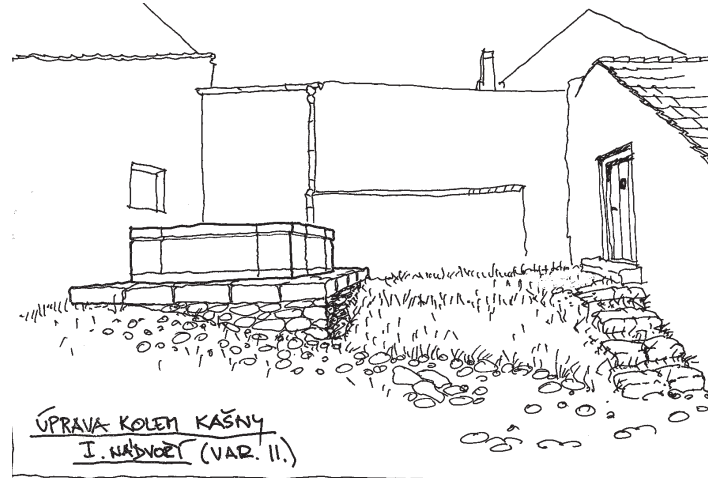
V poslední době to funguje lépe opačně, že lidi si vybírají nás, protože se nějak profilujeme. Děláme památky, takže se k nám hlásí už lidi takto zaměření. A já si vybírám spolupracovníky spíš podle nátury. Když jsou to milí lidi, se kterými se dobře spolupracuje, tak je rád zaměstnám.

Kolik projektů současně jste schopni realizovat a řídit? Poslal jste mi před naším rozhovorem soupis osmi projektů, které jsou ve fázi přípravy nebo realizace. Je to v šedesáti lidech váš strop?

Těch osm byl jen výběr. Nám teď paralelně běží asi 36 projektů. Ale jsou v různé fázi. Něco je v autorském dozoru, něco teprve ve fázi studie. Těch jádrových, na kterých se zrovna „vyšívá“, je pětadvacet a jsou zase od malých po velké. To největší, co momentálně děláme, je rekonstrukce a dostavba Vinohradského divadla.

Vím, že jste v roce 2020 dokončili rekonstrukci Státní opery. Máte zkušenost i s jinými divadelními budovami? Je to asi dost specifická problematika.

Pokud bych si dovolil srovnání, podle náročnosti jsou na prvním místě elektrárny, pak nemocnice a hned na třetím místě divadla. Státní opera představuje velký průšvih na naší straně. Vzali jsme si nějaké partnery na vyprojektování TZB (technického zabezpečení budovy, pozn. red.) a oni to opravdu nevládli. Doplatili jsme

na to velkou ztrátou, ale jsem vděčný technickému řediteli Národního divadla panu Pelouchovi, že nám umožnil tu chybu napravit.

V čem je práce na divadelních budovách nejnáročnější?

Právě v technologických záležitostech, v TZB. Budova každého divadla má vlastní stavební obtíže a do toho přibývá chlazení, vytápění, větrání, mimořádně složitá síť elektrických rozvodů, divadelní technika, akustika, svícení. Všechno se to musí řešit ve 3D, je to neuvěřitelně komplikované.

Z hlediska funkce divadelních a koncertních budov se musí velká péče věnovat samotným sálům, jejich akustice a viditelnosti. Měnil se při rekonstrukci Státní opery charakter sálu?

Jen minimálně. Vinohradské divadlo bude v tomto směru výrazně náročnější. V jevišti i hledišti. Bude potřeba odstranit nějaké historické vestavby a vrátit sálu původní hodnotu. To bude mít na zážitek z Vinohradského divadla určitě velký dopad. I metr čtvereční má vliv a my musíme vyhodnotit, jaký.

Budovy Vinohradského divadla i Státní opery včetně provozní budovy jsou památkově chráněny. Jaký manévrovací prostor vám zbývá?

Poměrně omezený. Ale vlastně mi to někdy pomáhá s argumentací: některé věci jsou takhle a pojďme se s nimi smířit.

Památková hodnota je jedna strana mince, druhá jsou provozní nároky moderního divadla. Nedají se srovnat s tím, co potřebovalo divadlo před sto lety nebo dokonce i jen před třiceti lety. Jak budete řešit Vinohradské divadlo?

Vybudujeme mu rozsáhlé podzemí. Ono se s ním taky nic jiného dělat nedá. Pokud se podíváte na velká historická divadla v Evropě, ta jsou z velké většiny zahloubená, protože ten konflikt s moderními nároky se nedal řešit jinak. Během naší přestavby bude Vinohradské divadlo v podstatě celé stát na nožičkách nad osmnáctimetrovou jámou.

Moderní divadlo potřebuje jako zázemí ještě jednou stejný objem, jaký už má. S tím historické budovy samozřejmě nepočítaly a v historické zástavbě taky většinou není prostor rozšířit divadlo do okolí. Na Vinohradech jsme odmítli zastavět to malé náměstíčko za divadlem, z památkových i urbanistických důvodů. Chceme ho naopak zhodnotit, vyhnat z něho ta parkující auta. Ale to znamená, že všecko půjde do podzemí, včetně zásobování, dopravy

kulis, topení, chlazení, komorní scény, skladů. A to bude něco! Kdybychom si to svého času nevyzkoušeli na Vršovickém záměčku, který taky stál na nožičkách – pod budovou jsme dělali nové patro –, tak bych se teď asi bál. Ale nebojím se, mám skvělé statiky.

Vy sám jste především architekt, což je umělecká tvůrčí profese. Vidíte v památkové péči dostatek prostoru pro kreativní činnost? Můžete se ve spojení s památkami dostatečně realizovat?

Obrovsky. To, že máme pokoru před památkami, neznámá, že to není tvořivá činnost. I přesvědčování lidí vyžaduje tvořivost. A k té profesi... já nejsem rád architekt. Všimněte si, že na vizitce nemám Ing. arch. Taky v našem ateliéru většinou nepracují architekti, spíš projektanti, protože pokora je důležitější.

Konzervovat můžete jedním, nebo druhým způsobem, spousta lidí se vás snaží přesvědčit, že nemáte konzervovat vůbec a že by tam chtěli nějaký novotvar. A tahle linka je obrovsky kreativní. My teď budeme dělat pod vedením paní architektky Jiřičné a pana Všečky pardubický zámek a já se na to těším. V téhle spolupráci vidím přesně to spojení: my ochráníme, co je nám dáno ochránit, a pod paní Jiřičnou rozpracujeme to, co ona potřebuje, aby tam bylo. A památkovou péči a investorem už prošlo, že to je v pořádku, tak nám nepřisluší, abychom do toho vrtali.

Mohl byste na některých vašich nedávných realizacích ukázat spektrum možných přístupů k památkě?

Těch přístupů může být miliarda, to je velmi těžká otázka. Od Jídelny Libušín ve Frenštátě pod Radhoštěm, která shořela a my jsme ji z popela vytvářeli znovu, přes Státní operu, kde byl provoz – pardon – na prvním místě před pietou k památkě, až třeba po Pardubice a paní Jiřičnou, kde se bude respekt k moderní architektuře kombinovat s úctou k historii – všecko je to krásné!

Označil byste něco z toho za kontroverzní přístup?

Když se dívám perspektivou reziduální hodnoty, všechny přístupy mi v těchto případech dávají smysl. Někdo mi říkal o Libušínu: ta památka přece shořela, tak proč se tady dávají peníze za něco, co už nikdy památkou nebude? A ten hlas má svou relevanci! Ale na to já říkám: kromě estetické hodnoty to byla památka i proto, že když ji Jurkovič stavěl, vznikala

s velkým nasazením místních lidí, pro které měla národní význam. A když tam přijedete dnes, opět tam Valaši chodí, protože se s místem a stavbou identifikují. To je podstata téhle památky – a to jsem obnovoval. Památková hodnota může spočívat jednou v symbolickém významu stavby, jednou ve funkčnosti a jindy v kráse nebo historičnosti. To se mění případ od případu.

Takže ke každé památkě musíte zvolit jiný přístup.

Ano. A proto mi ta reziduální hodnota tak konvenuje. Já vím, že památkáři mají obavu z finanční náročnosti oprav, a naopak investoři sem tam nerozumějí, že musí vzít v potaz i památkový charakter staveb, celou tu „památkovitost“, která je s rekonstrukcemi spojená. Když ale téma převedeme na reziduální hodnotu, tak mi to dává možnost položit na stůl konkrétní čísla.

Jak dlouho už systém reziduální hodnoty v praxi využíváte?

Poprvé jsme si ho zkusili na Vršovickém záměčku asi před deseti lety. Tam jsme původně měli dělat hotel a bylo to neskutečně drahé. Druhá varianta umístit sem Muchovu Slovanskou epopej vycházela poměrně levně. Nakonec tu vznikl domov pro seniory. Všechny varianty nám prošly rukama, doprojektovali jsme je až do fáze prováděcí dokumentace, takže víme, že to ty peníze stálo. Řešení se Slovanskou epopejí by bylo nevhodnější, protože stálo nejméně, jen asi 200 milionů. Ale utratilo se tam nakonec 400 milionů, protože když se snažíte památku lámat přes koleno, tak je to strašně drahé.

Co myslíte „lámáním přes koleno“?

Lámat přes koleno v mém pojetí znamená vkládat do památky nevhodnou funkci. Takovou funkci, kvůli které musíte stavbu výrazně upravovat, nebo dokonce zasahovat do jejích památkových hodnot. V případě Vršovického záměčku to znamenalo mimo jiné podchyťování stavby v jejím kompletním půdorysu, změny dispozic a výšek pater a podobně.

Jak jste se už zmínil, jedním z důrazů vašeho ateliéru je vedle památek také digitální modelování, práce v takzvaném BIMu. Český se BIM překládá jako informační model budovy.

Je to úplně přirozené, protože co jiného než památky by se mělo dělat v BIMu? Bimují se nové stavby, ale to je z 90 procent k ničemu,

7

Obr. 7. Vršovický zámek během rekonstrukce a dostavby, pohled od severu, v levé části místo budoucího napojení nového východního křídla. Budova v té chvíli stála na ocelové konstrukci. Foto: Masák & Partner, 2010.

Obr. 8. Vršovický zámek po dokončení rekonstrukce a dostavby. Pohled od severozápadu, s novým východním křídlem v pozadí. Dostavby garáží a trafostanice se nacházejí pod úrovní terénu. Foto: Masák & Partner, 2014.

efekt informačního modelu se u novostaveb nevyužije. Ale tisíciletá památka má mít svoje virtuální dvojče, protože na něm se dá zkoušet, co se stane, když dojde k tomu nebo onomu.

Můžete to konkrétně popsat? Jaké výhody vám BIM poskytuje při opravách památek?

První věc je, že ve 3D modelu budovy se dá uchovávat značné množství informací. Dejme tomu, nemusí se dělat stavebněhistorický průzkum popáté nebo pošesté, protože se provázal do 3D modelu a je k dispozici všem, kdo přijdou později. Ono samo o sobě dělat SHP v dnešní době ve 2D je anachronismus. 3D svět se dá zaměřit jenom tak, že se udělá 3D sken – a že se to nesnažíme zploštit do podoby plánu. Dvourozměrné zaměření je interpretování trojrozměrného světa. Při tom vznikne spousta chyb. Nebo tam chybí informace, které by potřeboval někdo další, a musí se to celé dělat znovu.

Pracovat dneska s památkou bez BIMu znamená přidělovat si práci, zvyšovat svá rizika a památku ohrožovat. Představte si třeba, že máte obraz a k němu virtuální dvojče, a než obraz někomu zapůjčíte, tak si prověříte, jaká

má k sobě přivázaná data, kudy bude cestovat, co se s ním bude dít. Naskenujete si ho před zápůjčkou, ale i po zápůjčce, a zkontrolujete si, co se s ním dělo během jeho nepřítomnosti. Můžete si ho nechat prověřit rentgenem. A ta data máte stále na jednom místě. Pro názornost úmyslně mluvím o obraze.

Vy jste stavaři. Nepracujete s obrazy, ale s domy, hradu a zámky.

A tam to s BIMem platí stokrát. Dobře, když někdo neudělá BIM k paneláku na Černém Mostě, tak v pořádku, za padesát nebo sto let ho stejně zbourají. Ale hrad Bouzov? Ten by přece všechna data měl mít automaticky naskenovaná, vymodelovaná, uložená, připravená, protože se vymění kastelán, správce, přijdou noví lidé, noví průvodci, restaurátoři, přijdou dělníci... a kde se všechno dozvědí? Jednou jsem viděl paní uklízečku mokrým hadrem otírat fresku. Nejdřív mě to šokovalo, ale pak jsem pochopil, že ona prostě neměla informace, že se jedná o historickou malbu. Když jsme poprvé použili BIM na stavbě, stáli dělníci frontu, aby se na něj mohli podívat. Ale zároveň z těch obrázků přesně pochopili, co se po nich bude chtít. Nedělali chyby a všichni byli spokojenější, šlo to jak na drátkách, proinvestovali jsme míň peněz, a to přesto, že prostáli dvacet minut u monitoru s BIMem.

Vy jste v BIMu realizovali mimo jiné i obnovu chaty Libušín na Pustevnách v Beskydech, která v roce 2014 téměř kompletně podlehlá ohni.

My už vůbec neprojektujeme ve 2D, jenom v BIMu, protože je to bezpečnější. A právě Libušín, tam by to bez BIMu byla katastrofa.

8

Nám totiž prakticky chyběly jakékoliv podklady. A když jsme vyhodili, co shořelo, co bylo napačené, co novodobé, tak prostě materiálově nezbývalo nic původního. Nejlíp se to ukazuje na fotkách z realizace, kde před nátěrem vidíte tmavé původní trámy a světlé nové.

Ale pod vedením dobrého investora pana Ondruše, ředitele Valašského muzea, jsme do toho šli s radostí a s vědomím, že každá jednotlivá drobnost znamená, že zachraňujeme srdce stavby, její symbolickou hodnotu, jak jsem o tom už mluvil. Materiál nám tesali Valaši (a nejen oni) a jeli ručně trám po trámu. Kdybychom ho nechali nařezat na pile, tak bych se styděl. Ale díky té lidské vůli, díky tomu, že pan ředitel vymohl, aby nám Vojenské lesy darovaly jedle, díky tomu je z Libušína zase památka.

Copak nebyly k dispozici žádné dobové fotografie?

Bylo jich málo a ke dvěma třetinám z nich jsme se dostali pozdě, až během stavby. My jsme samozřejmě měli staré Jurkovičovy plány, jenomže on nepostavil to samé, co namaloval, i když shoda byla významná. Tak to prostě nechodilo. Každou fotku jsme proto museli důkladně prostudovat. Například jsme ani nevěděli, jak byl ten dům vysoký, nevěděli jsme, kolik měl šár (vodorovných trámů, pozn. red.), a podobně. Bez 3D by to prostě vyšlo špatně, Libušín jsme v ruce kreslit nemohli.

Stručná otázka: proč?

Představte si, že dlouze kreslíte perspektivu a ještě nevíte, kolik v ní je šár. To znamená, že byste musel nejdřív dům naprojektovat, pak z toho udělat perspektivu. Strávil byste tři, čty-

ři měsíce přípravou jedné perspektivy a pak byste zjistil, že vám tam dvě šáry chybí. A jste na začátku a jedete znova. To by prostě nebylo možné. BIM nám umožnil, že když to nevycházelo do fotografie, tak jsme přihodili dvě šáry, fotku jsme nazvětšovali a přepočítávali jsme trámečky, jestli to ještě sedí a kam ty dvě šáry patří – nad okno, pod okno, vedle okna?

Ve výsledku ale stejně dostanete materiál, který se liší kus od kusu, trámy nejsou cihly, nemůžete je v počítači nasimulovat.

To je právě ono, při modelování nevíte, jaké rozměry budou mít kmeny. Žádný nemá 20 × 20 na začátku i na konci, jsou kónické. Kde jsme měli informace o rozměrech, zadali jsme tvar skutečně kónický, ale jinde jsme odhadovali. A hlavně jsou tam hyperboloidy, na jedné straně je stěna o šáru vyšší, na druhé o šáru nižší. Na fotce to vypadá rovně, ale třeba krovky byly ve skutečnosti prohnuté, ale to vy si uvědomíte až z BIMu. Díky počítači můžete na situaci reagovat. A přesto jsme tam jednu chybu nechali! Přišlo se na to až během stavby, když k nám dorazily nové fotky.

O jakou chybu jde?

Když vcházíte hlavním portálem jídelny a otočíte se, tak se díváte do maličkého krovíku. A tam nám chybí jedna šára trámů. Poznali jsme to až v momentu, kdy se začaly osazovat ozdobné profilace a zásahly příliš blízko k oknu. Hodně jsem to chtěl napravit, celé přestavět, ale bohužel nebyla na to už síla. Tak tam jedna šára chybí.

Před požárem byl Libušín výtvarně velmi výrazný, dokonce obsahoval i malby Mikoláše Alše.

Malovaly se znova. Ani ty původní nemaloval Aleš sám, vznikaly podle jeho skic, takže se stejný postup zopakoval i nyní a podle mě to není v rozporu s korektností.

Když se vrátíme k BIMu, jak je u nás obecně přijímán?

Lidi většinou vůbec nevědí, o co jde. A u konzervativců, což památkáři většinou jsou, to je ještě složitější. Jejich postoj je pochopitelný a z podstatné části i logický. My se snažíme ale o něco jiného. Nového. Nejvíc mě asi trápí rigidita lidí, kteří vědí, o co jde, ale nevnímají BIM a památky jako specifické téma. Za Libušín a BIM jsme obdrželi nedávno cenu z rukou pana Ing. Petra Matyáše (*předseda představenstva Odborné rady pro BIM, pozn. red.*). Ani nevíte, jak moc si toho vážím. Nejvíc právě proto,

že pan Matyáš BIMu rozumí, ale památky moc nedělá. Byl ochoten a schopen se podívat za hranice běžného BIMu. Vážím si toho.

Možná vám práce s BIMem na jedné straně zlevní a zefektivní stavbu, neznamená ale zároveň vyšší vstupní investice? Nestojí vytváření BIM modelu víc než běžné metody?

Ano i ne. Už jsem dělal v BIMu i projekt, který trval déle než samotná stavba. To se pak opravdu může prodrazit. Ale proč by to tak mělo být? Jde jen o to, aby si ten, kdo s daty bude pracovat, za mě typicky kastelán, řekl, k čemu je bude používat. Někdo BIM využije pro hasičinu nebo pro sbírkové předměty, jiný pro katalogizaci, pro rekonstrukci, pro ukládání dat, a z toho se vám vygeneruje, co od BIMu jako úložného prostoru čekáte. A pak to nemusí být nezbytně drahé.

Stejně jako třeba skenování. Dozvěděl jsem se, že běžné skenování památkových objektů ve správě NPÚ by stálo u externích firem tři miliardy korun. To je opravdu hodně. Ale když si pořídíte skenovací stroj, třeba Leicu, a jednoho člověka k tomu, který to během deseti let všechno naskenuje, tak jsem si jist, že to nebudou tři miliardy.

Říkáte, že BIM může posloužit všem. Ale jak snadno se dá pracovat s BIM modelem, pokud člověk zrovna není vybaven moderní a náročnou technikou?

Připouštím, má to nějaká omezení. Sken je jedna věc a z něj vygenerovaná zobrazení a podklady pro praktické využití jsou věc druhá. 3D sken obsahuje miliardy informací, a když si o určité informace neřeknete, tak vám je nemusí každý zpracovatel dodat. Zadáání ale bývá jednoduché. Když ho poptáváme od geodetů my, vejde se nám na třetinku stránky A4, a už dostáváme všechno potřebné.

Dobře, ale stačí na to standardní počítač?

K tomu směřuji. Stačí jakékoliv zařízení s internetem. 3D sken se dá číst přes obyčejný webový prohlížeč. Stejnou cestou ho mohu nasdílet i veřejnosti. Pokud se kastelán rozhodne, že chce cokoliv z toho veřejně prezentovat, tak může. Bavíme se o technickém prostředí a to znamená, že vám data nikdo neinterpretuje.

Nicméně 3D sken je jen soubor bodíků, které nemají rozměr. Můžou mít nějakou barvu, můžou nést informaci, ale jsou to jenom body. A pokud k nim chceme přivazovat další informace, jako jsou třeba stavebněhistorické průzkumy, pdf, fotky a další věci, tak už musíme

Obr. 9. Jídelna Libušín, Pustevny – Prostřední Bečva, zásah hasičů při požáru 3. 3. 2014. Foto: Hasičská záchranná služba Zlínského kraje, 2014.

Obr. 10. Jídelna Libušín, Pustevny – Prostřední Bečva, zásah hasičů při požáru 3. 3. 2014. Foto: Jan Kolář – Národní muzeum v přírodě, 2014.

Obr. 11. Jídelna Libušín, Pustevny – Prostřední Bečva, stav bezprostředně po požáru 3. 3. 2014. Foto: Jan Kolář – Národní muzeum v přírodě, 2014.

Obr. 12. Jídelna Libušín, Pustevny – Prostřední Bečva, hrubá stavba s viditelnými původními (tmavými) trámy. Foto: Masák & Partner, 2018.

Obr. 13. Jídelna Libušín, Pustevny – Prostřední Bečva, výsledný stav po obnově. Foto: Masák & Partner, 2020.

udělat model, entitu, ke které je možné tu informaci přivázat. A v ten moment do toho nutně vstupuje někdo, kdo tu entitu musí vytvořit a informace interpretovat. A opět, zadání je potřeba popsat. Už je to otázka třeba deseti stránek A4. Ale stále to není žádná atomová věda.

Na NPÚ jsem se setkal s jistou dámou, která v Karlovarském kraji dělala pasportizaci památkových objektů a hasičských zásahových tras a zkoušela to přes BIM. Hasiči si to pochvalovali, ona si to pochvalovala, klobouk dolů, mělo to smysl. Když si neřekneme, že tam chceme mít hasičské informace, tak je tam mít nebudeme. Jinak se ale setkávám spíš s obavou, lidi mi říkají: já to stejně nepřečtu, mám telefon z roku 2012, jak mi to tam bude fungovat? To není relevantní. Máme prostor pomoci památce, zachránit miliony, ale nevydáme tisíce?

Kromě finančních obav se objevuje výhrada i vůči tomu, že BIM zůstává na povrchu. Že povrchovým skenováním dochází k zaznamenání pouze toho, co je vidět, že nemůže pronikat do hloubky.

Proto jsem mluvil o modelu. Protože 3D sken to jenom zaměří, je to opravdu jenom soubor dat o tom, co je vidět. Když mám skříň, tak se ze skenu nedozvím, co je za ní ani co je v ní. Ale k tomu slouží model. V jednoduchoučkových softwarech se k němu dají přivázat průzkumy, stavebněhistorický, stavebnětechnický, dendochronologie, a následně se k těm datům taky snadno dostanete. Jako uživatel pak už jen přidáváte informace, protože to je databáze jako každá jiná. Nástrojů je na to celá řada. My platíme za licenci opravdu špičkového nástroje 25 tisíc ročně. V něm si můžu cokoli rozbalit, vidím ve 3D, můžu někomu dát workflow, jak dál postupovat. Někdo to nejspíš nevyužije

9

10

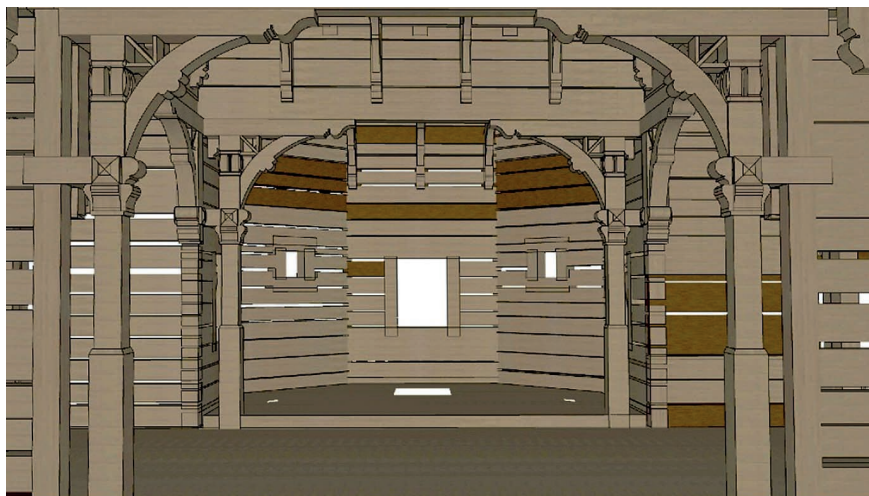
11

12

13

14

15

Obr. 14. Jidelna Libušín, pohled do „apsidy“, hrubý model v BIM. Zobrazení: Jakub Masák, 2015.

Obr. 15. Jidelna Libušín, pohled do „apsidy“, detailní model v BIM. Zobrazení: Jakub Masák, 2015.

a licence levnějších softwarů se pohybují kolem 5 tisíc, a vedle toho existují i freewary. Jinými slovy, používat BIM je jen otázka vůle. Není to o tom, že by to nešlo.

Když vzniká model, kdo je ve výsledku jeho vlastníkem?

To je poměrně složitá otázka, která sahá až do úrovně Evropské unie. Názory se různí. U zrodu modelu stojí většinou projektanti. Ten, kdo v konkrétním softwaru sestavuje konkrétní data, ve výsledku model taky drží. Existují otevřené formáty, ve kterých ho předává dál, podobně jako když ve Wordu napíšete článek, držíte ho v otevřeném formátu, ale když si

přejete, aby se do něj dál nezasahovalo, předáte ho v pdf. Bude čitelný, použitelný, ale nebude možné ho pozměnit, jako by to šlo u wordového souboru.

A právě proto, že situace je velmi složitá a softwarové nástroje stále ještě nejsou tak dokonalé, jak bychom si všichni přáli, drží projektanti u sebe ten otevřený formát a ven dávají jen konečný formát ifc a další. A když ho odběratelé potřebují upravit, musí za dodavatelem. Momentálně ale není jasné, jestli v nové evropské legislativě bude zakotvena povinnost předat zadavateli ten „word“, nebo „pdf“. A to je celé.

My jsme v roce 2020 na konferenci uvedli návrh nového workflow, které tento problém řeší. A to i pro BIM novostaveb. Uvidíme, jestli se to ujme. Není to nic složitějšího. Ba naopak, šetří to projekční (modelační) čas, a to výrazně.

A proč není možné předat otevřený formát?

Protože obsahuje i poměrně velké množství know-how zpracovatele. To prostě nejde. Jestli se to přeneso do zákonného ustanovení a dodavatel ho bude muset dát z ruky, tak ho radši vůbec nebude dělat. A to už je potom velká diskuse, kdo je tedy vlastníkem modelu.

Nemůže být tohle příčinou nedůvěry vůči BIMu? Někdo si BIM zadá, ale ve výsledku se k němu samotnému nedostane, jen k nějakým výňatkům, a de facto tak dojde k masivnímu přesunu informací a informačních databází do rukou soukromých subjektů.

Ale to je trochu jiné téma, než kdo je vlastníkem modelu. Něco jiného je, komu se ta data dostávají do ruky a jak jsou zabezpečena. Na to už existují poměrně jednoznačná pravidla, systémové nástroje, které hlídají, aby data přišla do ruky jenom oprávněným lidem a podle pravidel, která si může zase určit zadavatel. Takže NPÚ nebo stát může určit, na jakém úložišti data budou uchovávána, kdo k nim bude smět, jaká bude mít přístupová práva, kolikastupňové zabezpečení... Ale vlastnictví dat a způsob přístupu k nim je technicko-právní problém. Je to složitě téma a je to potřeba oddělit.

Protože nejde jen o samotná data, ale taky o jejich softwarové zpracování?

Přesně tak. Není problém, abychom se teď spolu domluvili, že vy skrze svůj Excel budete nahlížet na naši databázi. Dostanete zabezpečený přístup. Tohle si jako zadavatel můžete nadiktovat a my vám to zpřístupníme. Ale v momentě, kdy řeknete, že chcete náš Archicad, vzniká problém, protože v tu chvíli bych vám dal kompletní know-how firmy, zatímco vy máte právo na data, ale nikoli na moje know-how.

Vy jste taky řekl, že vaše zaměření na památky a současně na BIM vám dodává určitou mezinárodní exkluzivitu. Ale nebavili jsme se o žádné zahraniční realizaci. Máte takové?

Co se týče památek a BIMu, zatím ne. Dělali jsme poradenství při rekonstrukci budovy vlády v Budapešti, byli jsme pozvaní na rekonstrukci městské opery v Oslu, to se teprve rozbíhá, a byli jsme vzdáleně přítomni obnově areálu Capitolu ve Washingtonu. To jsem se na nějaké konferenci setkal se starším profesorem z Illinois, který chtěl opravovat Capitol stěrkovými plastovými omítkami, ale pak zjistil, že mu poradíme s historickými postupy. A taky je v jednání rekonstrukce zámku na Loiře pro jed-

Obr. 16. Jídlna Libušín, krovy, model v BIM. Zobrazení: Jakub Masák, 2015.

noho soukromého vlastníka. Ale hotovou realizaci za sebou ještě nemáme.

Pokud se rozhlížíte po příležitostech ve světě, znamená to jistě zjišťovat si podmínky. V různých zemích je asi stav památkové péče různý.

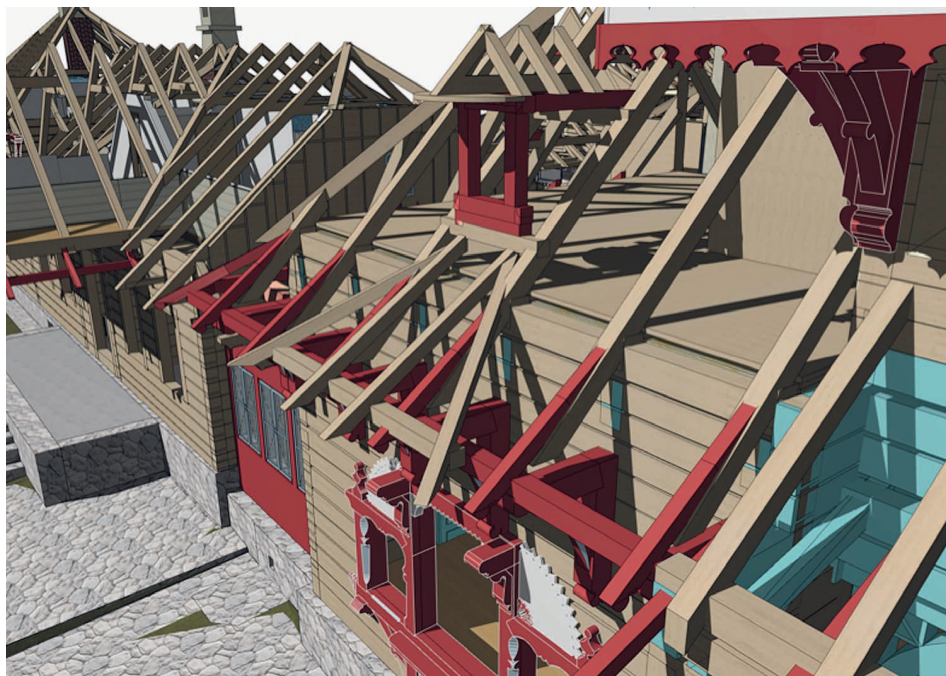
Velmi různý. Pro nás je to aktuálně velké téma, zajímají nás pobaltské země, zajímá nás Rakousko, Německo, tam to je trochu příbuzné, a taky Španělsko, Francie, Itálie. Vůbec zatím nemíříme na východ a mimo Evropu (Rozhovor vznikl před vypuknutím války na Ukrajině, pozn. red.)

A jak se z vašeho pohledu památková péče v těchto zemích liší?

Byť jsme v Evropské unii, liší se myslím dost výrazně. Nejvíc jsem pracoval v Rakousku, v Německu a ve Francii a můžu je porovnat. V Rakousku a Německu se památková péče teprve teď propracovává ke konzervátorskému názoru. Odvaha dělat tam změny a moderní zásahy – to ani není odvaha, to se tam považuje za samozřejmost. Z jejich pohledu architekt přistupuje k dílu autorsky i v tom smyslu, že jakékoliv zásahy na památce se provádějí výrazně, aby byly odlišné od historické hmoty. A zároveň ani na předních památkách se neřeší autentičnost konstrukční podstaty. Německo a Rakousko památky vybavují ve velké míře moderními technologiemi a podle mě o památky v jejich autenticitě pomalu přicházejí. Zohledňují spíš vzhled památky, vnímání návštěvníkem, než aby byla zachována ve své památkové podstatě. Neříkám, že vůbec ne, ale snažím se postihnout převažující přístup.

A jak vnímáte naproti tomu památkovou péči ve Francii?

Tam je to úplně obráceně. Konzervátorský přístup má ve Francii tradici hlavně proto, že tam přetrvaly původní řemeslné technologie. Kultura zachování památek je pevně vžitá, a když se něco opravuje, tak se používají původní technologie. Stejně tak nová výstavba. V Provence by nikoho nenapadlo dát na střechu něco jiného než břidlici, která představuje samozřejmý standard. Sousedem počínaje a starostou konče by vám nic jiného nedovolili. Například ten zámek na Loiře jako celek není památkově chráněný, chráněná je jen jedna jeho kaple o velikosti 20 m². A vy na to zíráte,

16

přítom je z roku 1780. Ale pro ně je samozřejmost, že se vlastníci historické budovy bude k nemovitosti chovat klasicky, není třeba ji chránit. A celé správní řízení spočívá v tom, že představíte dokumentaci panu starostovi na obci. Ten vám řekne, jestli ano, nebo ne, případně co opravit, dá vám na to razítko a máte hotovo.

O kterém zámku na Loiře mluvíte?

To bohužel nesmím zveřejnit.

Co vás tam konkrétně čeká?

Já doufám, že komplexní rekonstrukce. Hospodářský dvůr je velmi zdevastovaný a TZB, to znamená vzduchotechnika a vytápění, nejsou v dobrém stavu, jinak zámek sám o sobě v pořádku je. A pak potřebuje rekonstrukci obrovský park s řadou menších stavbiček. Bavilo by nás to.

Francouzi připravují opravu vyhořelé katedrály Notre-Dame, to bude určitě významná událost ve světě památkových obnov.

Sleduji to zpozzdálí a jsem rád, že zvolili výlučně sanační, restaurátorský přístup. Novátorství bylo ve hře, ale z mého pohledu by to nebylo správné. Nabízeli jsme, že jim zdarma uděláme projekt. Dostalo se to do vlády, ale bohužel naši nabídku nevyužili.

Vratme se k situaci u nás, kde je výkon památkové péče v gesci orgánů státní správy a samosprávy a na vše dohlíží jako odborný orgán NPÚ. Jak vnímáte tento systém?

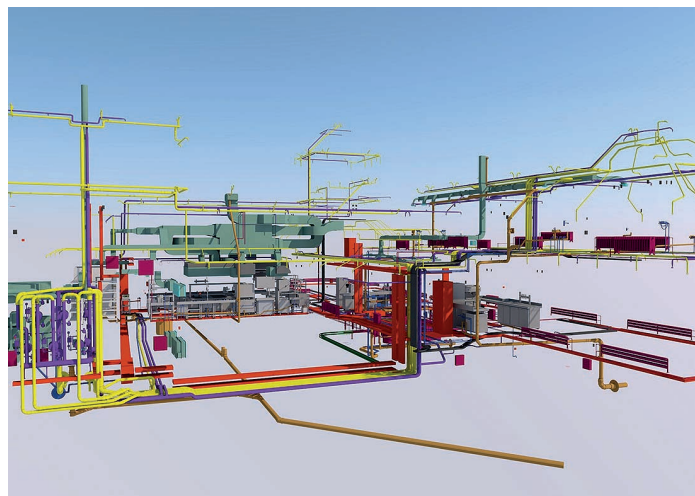
Já nemám nic proti systému, ať je americký, francouzský nebo ruský, jde jen o to, aby byl funkční z hlediska těch, kdo s ním potřebují žít. U nás příliš funkční systém není, a to je to, co řešíme. Principy, za kterými stojíme, jsou správné. Že je drží Národní památkový ústav, je správné. Ale že máme prehistorický památkový zákon, kvůli kterému je systém nefunkční a nereaguje na moderní situace, které nastávají, to je věc druhá. Nepotřebuju do památkového zákona nacpat BIM. Ale pokud se BIM dostane do obecného povědomí, měl by na něj zákon reagovat. Nepotřebuju pod památkový zákon dostat principy stavebního zákona. Ale pokud jsou tady nové potřeby, například otepluje se klima, musí na to i památkový zákon reagovat. Ale my ho máme zastaralý. Takže princip je správně, má tu být institut, který hájí pravidla. Má být erudovaný a on je. Já ty lidi znám a věřím jim. Ale to neznamená, že systém, jemuž jsou nutně podřízeni, je aktuální a funkční.

Měl byste konkrétní příklad toho, kdy nereaguje na aktuální potřeby?

Jak to, že tu mám instituci, která hájí památkovitost, a přitom je jenom poradním orgánem obecních památkářů, kteří vydávají závazné stanovisko? Buď tomu úřadu věřím a závazné

17

18

Obr. 17. Jidelna Libušín, pohled do „věže“ během stavby. Foto: Masák & Partner, 2018.

Obr. 18. Jidelna Libušín, koordinační 3D model technického zařízení budovy, barevně jsou odlišeny rozvody jednotlivých technologických systémů (vodovod, kanalizace, vzduchotechnika, vytápění atd.). Bez pečlivé koordinace všech prvků ve skutečných tvarech, trasách a rozměrech v prostředí BIM modelu by nebylo možné garantovat proveditelnost všech systémů v průběhu realizace stavby. Model v BIM. Zobrazení: Jakub Masák, 2015.

stanovisko má vznikat tam, nebo nevěřím a nemusí tady být. To je z podstaty věci nonsens. Já to vidím tak, že ti lidé jsou erudovaní, schopní, a přitom jim nejsou dány nástroje.

Památkovitost je pojem, který už jste zde několikrát použil. Co jím přesně myslíte?

Můj vzor profesor Girsu mě naučil, že je to autentičnost. A je jedno, jestli tu autentičnost vidím jako v případě Libušína v srdcích lidí, kteří ho postavili nebo kolem něho chodí a mají to místo rádi, nebo v tom, že dřevo je původní, nebo v tom, že tam bydlela slavná osobnost, nebo zrovna jako ve Vítkovicích, že zatroubila siréna, dělníci odešli a od té doby na to nikdo nesáhl. Autentičnost může být v čemkoli, ale o tu mi jde. Proto mám na Vimperku problém, jestli je opravdu autentičnost renesance větší než autentičnost baroka.

Proč se potřebujeme obklopovat autentickou historií?

V ní je duše. Proto Dušan Michelfeit velmi těžce nese vybagrovanou severočeskou krajinu.. Řekl to moc hezky: Ta krajina nepřestala

žít, ale ztratila svou historickou stopu. Až tam jednou vzniknou jezera, tak se tam rád půjdu s dětmi vykoupat, ale krajina si bude muset vytvářet novou historii. Její autentičnost zmizela. A s něčím podobným se potkáte na různých místech. Nedávno jsem viděl v Liberci rekonstrukci jednoho domu v Liebigově městečku (komplex zaměstnaneckých secesních bytových domů podle návrhu Jakoba Schmeissnera, pozn. red.). No hrůza! Ten, kdo to udělal, připravil svůj dům o autentičnost. Připravil ho o stopy toho, čemu moje babička v kostelích říká promodlenost. To je vztah lidí k té věci.

Kromě památek se věnujete i novým projektům. Je něco, čím vás památky inspirují v novostavbách?

Samozřejmě. My se věnujeme klasické i high-tech architektuře. Zrovna teď nám běží dva projekty, které se od sebe takhle zásadně liší, ale můžeme je mít vedle sebe. Oba se drží klasických principů, jako je dynamika, rytmus, proporce... Všechny základní principy architektury od Vitruvia stále platí, a pokud je dobře načtete z památek, tak získáte erudici.

Bohužel u devíti z deseti moderních architektů vidím, že přicházejí s moderním nápadem, ale bez téhle průpravy, klasického vnímání proporcí, rytmu, symetrie a tak dál. Nemají základní nástroje a jsou schopní čehokoli. Mně je nakonec jedno, jestli je to křivolaké, jako u architektky Zahy Hadid, nebo klasické, ale když chybí základní průprava, tak to vidíte a cítíte. Zaha Hadid asi ke klasickému vnímání dospěla intuitivně, protože nemyslím, že měla památkovou průpravu, ale nasála je do sebe z prostředí, v němž vyrůstala. Ale jsou dnes

architekti, kteří tuhle průpravu opomíjejí, a to pak není architektura, co vytvářejí, ale plky. Jejich práce pak nezapadne ani do moderních měst. Rozdíl poznáte ne podle štuků na fasádě, ale podle toho, jestli má architekt klasickou průpravu.

To znamená, že bez hluboké kontinuity se moderní architektura nedá dělat?

Ale dá, vždyť to vidíte. Jenom je to ohavné.

Rozhovor vedl
MgA. Vilém FALTÝNEK
Generální ředitelství, NPÚ
faltynek.vilem@npu.cz